
Allvarlig kritik har riktats mot en socialnämnd för handläggningen av ett ärende angående familjehemsplacering av barn. Kritiken har avsett bl.a. att nämnden beslutade om att begära handräckning av polis trots att det inte förelåg laga grund för en sådan framställning

---

AA är född i Polen 1993. Han kom till Sverige och adopterades 1996 av makarna BB och CC. Efter en tid familjehemsplacerades AA av socialtjänsten på frivillig grund hos makarna DD och EE med stöd av bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453).

I november 2000 förordnade Landskrona tingsrätt att makarna FF och GG skulle vara särskilt förordnade vårdnadshavare för AA. Vid samma tid inledde M-nämnden i Vellinge en utredning beträffande AA:s förhållanden i familjehemmet. Den blev klar den 2 februari 2001. På grundval av vad som hade kommit fram fattade nämndens ordförande den 5 februari 2001 följande beslut.

- att omedelbart flytta AA från familjehemmet F. p.g.a. familjehemsföräldrarnas olämplighet
- att placera AA hos de särskilt förordnade vårdnadshavarna FF och GG.

Följande dag, den 6 februari 2001, gav IFO-chefen HH vid socialförvaltningen i Vellinge kommun in en begäran om handräckning till Polismyndigheten i Helsingborgs kommun för ”verkställighet av vårdbeslut”. I begäran om handräckning uppgav han bl.a. följande.

Grund för handräckning: upplysning se bifogat beslut av ordf. 010205 SoL §§ 6 och 22.

Makarna DD och EE klagade i en anmälan till JO på M-nämnden i Vellinge kommun. De hemställde att JO skulle granska nämndens utredning och beslut rörande flyttningen av AA.

I anmälan framförde de även kritik mot Polismyndigheten i Skåne, polisområde Nordvästra Skåne, och Polismyndigheten i Jönköpings län, närpolisområde Värnamo, för deras handläggning av socialförvaltningens begäran om handräckning. Klagomålen i den delen har prövats av chefsjustitieombudsmannen Mats Melin i ett beslut som meddelades den 12 mars 2004 (JO:s dnr 2355-2002).

Inledningsvis tog JO del av ett beslut som Länsstyrelsen i Skåne län hade fattat den 15 oktober 2001 med anledning av klagomål från makarna DD och EE mot M-nämnden i Vellinge kommun (länsstyrelsens dnr 502-27330-00). JO lånade från socialförvaltningen i Vellinge kommun in personakten beträffande AA och makarna DD och EE:s familjehemsakt. Härutöver tog JO del av Åklagarmyndighetens i Helsingborg akt angående en utredning som rörde frågan om medlemmar i familjen DD och EE hade gjort sig skyldiga till egenmäktighet med barn (304A-716-01).

Efter att handlingarna hade granskats remitterades anmälan till M-nämnden för utredning och yttrande. I remissen angavs att yttrandet skulle avse särskilt de rättsliga grunderna för beslutet den 5 februari 2001 angående omplaceringen av AA och för begäran om handräckning den 6 februari 2001.

M-nämnden inkom genom sitt sociala utskott med ett remissvar. Till detta fogades vissa handlingar. I sitt yttrande redogjorde utskottet inledningsvis för de överväganden som låg till grund för beslutet om flyttningen av AA. Därefter anförde utskottet i huvudsak följande.

Med anledning av ovanstående beslutade nämnden i november 00 inleda utredning för att ta ställning till om makarna DD och EE fortfarande hade förmåga att tillgodose AA:s grundläggande behov.

I denna utredning skulle en barnpsykiatrisk bedömning ingå. Makarnas DD och EE:s ovilja till samarbete med nämnden fortsatte och det visade sig omöjligt att kunna komma överens om tider för genomförande av utredningen. I början av februari 01 gör makarna klart för nämndens företrädare att man vägrar dem att träffa AA. Detta ställningstagande från makarna innebar att nämnden förlorat kontrollen och insynen i ärendet vilket naturligtvis var helt oacceptabelt. Nämnden beslutade 01 02 05 därför i samråd med makarna FF och GG att placeringen skulle upphöra och att AA skulle bo hos dem. Genom ett skrivfel har detta formulerats som en omplacering vilket ju inte kan vara fallet eftersom man inte kan vara placerad hos sin vårdnadshavare.

Då familjen DD och EE vägrade nämnden möjlighet att träffa eller prata med AA var nämndens enda möjlighet att göra detta i skolan varför handläggande socialsekreterare, som AA kände väl, träffade honom i skolan och informerade honom om den förestående flyttningen.

Detta var inte fråga om någon hämtning eller dylikt som uppges i anmälan utan ett möte mellan handläggande socialsekreterare och tidigare placerat barn som skedde i samråd med vårdnadshavarna i syfte att informera honom om flyttning och skälen därtill.

Medan detta samtal föregick kom familjen DD och EE dit och förde med utövande av våld mot tjänsteman under dramatiska former olovligen bort AA och höll sedan honom och familjen gömda i farföräldrars hus i Småland under något dygn.

Mot bakgrund av den psykiska ohälsa som funnits under en längre tid hos familjen DD och EE, och som mer än väl styrktes av deras huvudlösa agerande och våldsbenägna beteende, fattade nämndens ordförande 01 02 06 beslut om polishandräckning i syfte att snarast säkerställa att AA:s hälsa inte äventyrades.

Detta beslut som fattades i fullt samråd med vårdnadshavarna och mot bakgrund av ovannämnda dramatiska händelseförlopp var inte juridiskt korrekt då en begäran om polishandräckning av nämnden inte kan fattas då det varit frågan om en placering enligt SoL.

Det blev emellertid aldrig fråga om någon polishandräckning då denna ej kom att användas.

Familjen DD och EE var efterlysta av polisen såsom misstänkta för egenmäktighet med barn och det var mot bakgrund av detta som polisen gick in i farföräldrarnas hus och tog in familjen till förhör. Vid denna polisinsats, i vilken personal från socialtjänsten på orten medverkade, "blev AA över" när hans tidigare familjehemsföräldrar togs om hand av polisen varför socialtjänstpersonalen tog hand om honom och ombesörjde att resan söderut till hans nya hem påbörjades. Halvvägs mötte den socialsekreterare som pratat med honom i skolan upp och förde honom vidare till familjen FF och GG.

AA har därefter bott hos familjen FF och GG Vid uppföljande kontakter med honom, vårdnadshavare och andra myndighetskontakter framgår det att han mår mycket bra och utvecklas väl i alla sammanhang och kontakt har återupprättats med hans syster.

AA har själv valt att ta tillbaka sitt ursprungliga namn.

Socialtjänsten och hans vårdnadshavare har tillsammans försökt motivera honom till möte med familjen DD och EE men p.g.a. AA:s rädsla för dem har detta inte gått.

Sammanfattning

M-nämndens beslut om att AA:s placering i familjehemmet skulle avslutas var välgrundat och makarna DD och EE:s agerande i samband med bortrövandet och den klart positiva utveckling han genomgått efter flytten styrker detta.

Besluten om omplacering och begäran om polishandräckning har under de dramatiska omständigheter som förelåg blivit felaktiga. Omplaceringsbeslutet skulle rätteligen rent formellt varit ett beslut om placeringens upphörande eftersom det inte är möjligt att omplacera ett barn till sina vårdnadshavare och det var också detta som avsågs.

Begäran om polishandräckning saknade rent formell juridisk grund då placeringen var en SoL-placering men i samarbete med polisen rättades detta till och någon hämtning med polis ägde heller aldrig rum.

Vid JO:s expedition upprättades en promemoria som remitterades till nämnden för en komplettering av det tidigare yttrandet. I ett remissvar anförde M- nämndens sociala utskott bl.a. följande.

Från det att familjen DD och EE med våld förde bort AA från skolan fram till dess att han anlände till sitt nya hem hade förvaltningen kontinuerliga kontakter med polismyndigheten. I samband med dessa kom förvaltningen och polisen överens om det förfarande som redogjorts för i det tidigare yttrandet och som ledde fram till att det aldrig blev fråga om någon handräckning.

Förutom ovannämnda samråd skedde även samråd mellan förvaltningen och AA:s särskilt förordnade vårdnadshavare familjen FF och GG (som var väl insatt i ärendet) och i samråd med dem beslutade nämndens ordförande att placeringen skulle upphöra och att AA framöver skulle bo hos dem.

Denna information lämnades till familjen DD och EE samma dag som familjen sedan förde bort honom och i samband med detta gavs även familjen DD och EE möjlighet att ge synpunkter på detta.

Huruvida familjen DD och EE gavs möjlighet att ge ytterligare synpunkter i denna fråga i samband med att dom greps av polisen går ej att klarlägga i efterhand.

Makarna DD och EE yttrade sig genom ett ombud över nämndens remissvar.

Upplysningar inhämtades per telefon från socialförvaltningen i Värnamo kommun rörande vad som hade förekommit i samband med att AA fördes från Värnamo till familjen FF och GG. Sektionschefen JJ uppgav i huvudsak följande.

Tidigt på morgonen den aktuella dagen ringde polisen hem till henne och bad att hon skulle följa med vid ett ingripande som skulle göras och som avsåg AA och hans familjehemsföräldrar. Något ingripande ägde dock inte rum på morgonen utan skedde först senare under dagen. Hon och en socialsekreterare var med polisen även vid detta tillfälle. Polisen skulle köra AA till Örkelljunga där M-förvaltningen i Vellinge kommun skulle möta upp. Hon följde med som hjälp i polisbilen för att se till att AA under omständigheterna hade det så bra som möjligt. Hon hade under den aktuella dagen även kontakt med M-förvaltningen i Vellinge kommun och erhöll då en bakgrundsinformation om vad ärendet handlade om.

I ett beslut den 3 februari 2005 anförde *JO André* följande.

Socialnämnden i Vellinge kommun fann skäl att ifrågasätta om familjehemsföräldrarna, makarna DD och EE, kunde tillgodose AA:s behov. Nämnden var därför skyldig att inleda en utredning rörande hans förhållanden. Enligt den utredning som nämnden utförde borde AA inte bo kvar hos makarna DD och EE I sin anmälan har makarna DD och EE anført att det finns flera fel och brister i nämndens utredning. De brister som eventuellt förekommer i utredningen torde dock inte ha haft någon betydelse för ”omplaceringsbeslutet” och jag har därför inte funnit att det finns skäl för mig att närmare uppehålla mig vid den delen av klagomålen.

På grundval av den utförda utredningen kom socialförvaltningen och vårdnadshavarna, makarna FF och GG, överens om att familjehemsplaceringen av AA hos makarna DD och EE skulle upphöra och att AA skulle flytta hem till familjen FF och GG. Nämnden har i sitt yttrande redovisat de överväganden som gjordes rörande utredningens bedrivande och de slutsatser som nämnden drog med anledning av vad som kom fram under utredningsarbetet. *JO* är återhållsam med att anlägga synpunkter på en myndighets bedömning i ett enskilt fall. Vad som har kommit fram föranleder mig inte att göra något undantag från den principen.

Det beslut som ordföranden fattade innebar att AA skulle flyttas från familjehemmet och ”placeras” hos makarna FF och GG. Som nämnden har anført i sitt yttrande till *JO* kunde nämnden inte fatta ett sådant beslut eftersom ett barn som är familjehemsplacerat på frivillig grund inte kan ”omplaceras” till vårdnadshavarna. Nämnden är medveten om att beslutet fick en felaktig utformning, och det finns därför inte skäl för mig att närmare uppehålla mig vid saken. Däremot vill jag framhålla att det finns brister i nämndens handläggning rörande ”omplaceringen” och som inte rör utformningen av beslutet. Jag övergår därför till att behandla nämndens agerande för att överföra AA från familjehemmet till vårdnadshavarna.

AA var familjehemsplacerad på frivillig grund. I ett sådant fall ankommer det i första hand på vårdnadshavarna att ta ställning till om vården skall bestå och de har också möjlighet att själva hämta barnet i familjehemmet. Om nämnden, vilket inte var fallet här, skulle anse att barnet inte skall flytta hem till vårdnadshavarna kan

nämnden under vissa förutsättningar besluta om att omhänderta barnet med stöd av 6 § lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) eller besluta om flyttningsförbud enligt 24 § LVU. För det fall att nämnden inte motsätter sig att vårdnadshavarna hämtar barnet men familjehemmet vägrar att lämna barnet ifrån sig uppkommer en speciell situation. Det finns inte några bestämmelser om saken i socialtjänstlagen utan det är bestämmelserna i 21 kap. föräldrabalken (FB) om verkställighet av domar, beslut eller avtal om vårdnad, boende eller umgänge m.m. som skall tillämpas.

I 21 kap. 1 § FB finns en bestämmelse rörande verkställighet av bl.a. domar och beslut rörande vårdnad. Den som genom en dom har utsetts till särskilt förordnad vårdnadshavare kan emellertid inte lägga domen angående vårdnaden till grund för verkställighet för utfående av barnet från ett familjehem eftersom familjehemsföräldrarna inte har varit part i det målet. Vårdnadshavarna får i stället göra en ansökan enligt 21 kap. 7 § FB. Enligt den bestämmelsen kan barnets vårdnadshavare, när barnet vistas hos någon annan, begära att länsrätten beslutar om åtgärd för att barnet skall överflyttas till vårdnadshavaren. I vissa brådskande fall kan polismyndigheten ta hand om barnet i avvaktan på länsrättens prövning (21 kap. 10 § andra stycket FB).

M-nämnden har således inte haft befogenhet att själv verkställa hemflyttningen av AA eftersom makarna DD och EE motsatte sig detta. Redan på grund härav kunde nämnden inte påkalla biträde av polis för att hämta AA hos makarna DD och EE och för att överföra honom till makarna FF och GG. Det var därför fel av förvaltningen att hos polismyndigheten ansöka om handräckning. Det har i och för sig ankommit på polisen att självmant undersöka om det förelåg förutsättningar för att bevilja begäran om handräckning. Socialnämnden eller en företrädare för nämnden får emellertid givetvis aldrig ansöka om handräckning om det inte finns laga grund för en sådan ansökan. Det går inte att bortse från att det finns en risk för att ansökan bifalls trots att den egentligen borde avslås. Omständigheterna i det förevarande ärendet utgör ett exempel på detta. En ansökan om handräckning av polis utan att det föreligger laga grund för åtgärden utgör ett sådant fel som kan aktualisera fråga om ansvar för tjänstefel enligt 20 kap. 1 § brottsbalken. I förevarande fall framgick dock redan av framställningen om handräckning att den inte kunde bifallas och begäran om biträde ledde inte heller till att AA hämtades av polis. Mot den bakgrunden har jag inte funnit skäl att gå vidare i saken utan jag låter den bero med den nu uttalade kritiken.

Även om den begäran om handräckning som förvaltningen gav in till polisen den 6 februari 2001 inte ledde till att AA fördes över till familjen FF och GG fördes han dock dit den 7 februari i samband med att makarna DD och EE hade hämtats av polis till förhör som misstänkta för att ha gjort sig skyldiga till egenmäktighet med barn. AA hade då följt med familjehemsföräldrarna till polisen. Vilka diskussioner som de berörda myndigheterna därefter förde och vem som bestämde att AA skulle överlämnas till socialtjänsten i Vellinge kommun och makarna FF och GG är inte i detalj klarlagt.

ChefsJO Mats Melin anförde i denna del i sitt beslut bl.a. följande när det gällde polismyndighetens handläggning.

Enligt polismyndigheten har den inte fullgjort något handräckningsuppdrag; däremot kom myndigheten att samverka med socialförvaltningen i Värnamo. I denna del har polismyndigheten anført att socialförvaltningen i Värnamo omhändertog AA i polishuset för att överlämna honom till socialförvaltningen i Skåne. Enligt de upplysningar som inhämtats från socialförvaltningen i Värnamo i JO:s ärende dnr 1002-2002 förefaller detta emellertid inte vara riktigt. I ärendet förekommer således flera oklarheter. Det är svårt att ha någon alldeles bestämd uppfattning om vad som egentligen inträffade den aktuella dagen.

Inte heller jag anser mig kunna dra några säkra slutsatser om vad socialförvaltningen och polisen kom överens om. Det ligger dock nära till hands anta att de berörda myndigheterna såg rent praktiskt på situationen och att de handlade utifrån vad de bedömde vara bäst utifrån AA:s perspektiv. Såvitt framgår av nämndens yttrande synes nämnden emellertid helt ha förbisett att överflyttningen av AA från det förutvarande familjehemmet till makarna FF och GG skulle ha prövats enligt bestämmelserna i 21 kap. föräldrabalken om verkställighet m.m. Dessa bestämmelser har tillkommit bl.a. för att utgöra ett skydd för barn då det råder tvist om var det skall bo. Även om det inte är helt utrett vem som beslutade att AA skulle skjutas till familjen FF och GG kan jag konstatera att socialförvaltningen i Vellinge kommun åtminstone aktivt medverkade till att AA fördes från familjehemmet till vårdnadshavarna utan att det förelåg något verkställighetsbeslut av länsrätten enligt 21 kap. föräldrabalken. Detta är givetvis inte godtagbart.

Vad som i övrigt har förekommit föranleder inte något uttalande från min sida.

Med den allvarliga kritik som innefattas i det ovan anförda avslutas ärendet.